

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Infoühiskond ja sotsiaalne heaolu õppekava
Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika eriala

Anne-Mary Aas

**LAPS VANGLAS EMA JUURES: SPETSIALISTIDE TÕLGENDUSED LAPSE
HEAOLUST**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Merle Linno, MSW

Tartu 2018

ABSTRACT

Children residing with their mother in incarceration: specialists view of children's well-being.

Captivated mothers in Estonia have the possibility to raise their children, only toddlers (up to 4-year-old), beside them in prison. Although such an environment does not seem child-friendly, some mothers wish to caretake for their young in early years themselves. This brings up the question of whether the child's isolation from other society is outweighed by the benefits of being with their mother. The number of children who are being raised this way is not high and nor has there been much research on this topic which interprets the well-being of these children.

This thesis is carried out in qualitative research method. The interviews are conducted from march of 2018 till april of 2018 with four child safety officers and two prison officials. The data was collected by semi-structured interviews and observation in Tartu Vangla. The data analysis was executed on the basis of theme analysis. This research takes the objective of understanding the well-begin of children who are living in incarceration with their mothers, based on specialist's opinions and observation conducted in Tartu Vangla.

Based on the objective of this research, the following questions are brought up:

1. How do child safety officers interpret the child's well-being who resides with their mother in captivity.
2. On what matters does the child safety officer depress when deciding on the approval for incarcerated mothers to bring their children to the detaining establishment.
3. How is the well-being of the children with their mothers supported within the establishment.

This thesis divides into four sections: theory, methodology, analysis, discussion. The theory gives an overview of the well-being of children, the progress of children's overall development up until four years of age, children's attachment relationships, child security work and also the life environment conditions for mothers and their children. Secondly, there is an overview of the methodology, attendees and data analysis process used in the thesis. The third part contains the results with the analysis. And the last part discusses on the results and gives answers to the questions that were brought up.

The child security officers find it essential for the children to have affectional relationship with their incarcerated mother to support further development of the children. Decisions have to be made individually per case, taking into account all aspects, by child safety officers whether to allow a child to their detained mother. The incarceration establishments provides good living conditions for the mother and the child to try to support the child's development in every opportunity.

SISUKORD	
ABSTRACT	2
SISSEJUHATUS	6
I PEATÜKK TEOREETILINE ÜLEVAADE.....	8
1.1. Lapse heaolu	8
1.2. Lapse areng neljanda eluaastani.....	8
1.3. Kiindumussuhte tekkimine ema ja lapse vahel.....	9
1.4. Lastekaitsetööst	10
1.5. Eesti kontekstis laps emaga vanglas	11
1.6. Probleemiseade, eesmärk ja uurimisküsimused	12
II PEATÜKK: METOODIKA	14
2.1. Metodoloogiline lähenemisviis.....	14
2.2. Andmekogumismeetod.....	14
2.3. Uurimuses osalejad.....	14
2.4. Uurimuse eetiline aspekt.....	15
2.5. Uurimuse käik ja uurija refleksiivsus.....	15
2.6. Andmeanalüüsi kirjeldus.....	16
III PEATÜKK: ANALÜÜS	17
3.1. Lastekaitsetöötajate tõlgendused lapse heaolust	17
3.2. Vangla lapse kasvukeskkonnana.....	20
3.3. Lastekaitsetöötaja lähtekohad lapse ema juurde vanglasse lubamise otsustamise langetamisel.....	21
3.4. Lapse heaolu toetamine vanglas.....	24
3.5. Vanglas viibiva ema vanemlikud oskused.....	25
IV PEATÜKK: ARUTELU	27
4.1. Lastekaitsetöötajate tõlgendused lapse heaolust	27
4.2. Lastekaitsetöötaja lähtekohad lapse ema juurde vanglasse lubamise otsustamise langetamisel.....	27
4.3. Lapse heaolu toetamine vanglas.....	28
KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED	30
KASUTATUD MATERJALID	31
LISA 2.....	34
LISA 3.....	35
LISA 4.....	36
LISA 5.....	37

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Anne-Mary Aas

(28.05.2018)

SISSEJUHATUS

Eestis on võimalik naisel, kes viibib vangistuses, kuni neljanda eluaastani kasvatada last enda juures vanglas. Kuigi vangla ei tundu lapse kasvukeskkonnaks sobilik koht, siis on emasid, kes võimalusel siiski soovivad last vanglas enda juures kasvatada. Lapse vanglas kasvatamine on aga tekitanud küsimusi selles osas, kas lapse emaga koos olemisest saadav kasu on üle sellest, et laps on ühiskonnast isoleeritud. Eestis on võimalik kinnipeetavatel naistel, kellel on laps vanuses alla nelja aasta, olla koos lapsega Tartu Vanglas. Laste arv, kes on viibinud emaga koos kinnipidamisasutuses, ei ole suur ja varasemalt ei ole uuritud seda, kuidas vanglas ema juures kasvavate laste heaolu tõlgendatakse.

Minule sobivaks sihtgrupiks on alati lapsed olnud ning kolmanda kursuse alguses tuli mul valida sobiv lõputöö teema. Sügisel käis minu tuttav Tartu Vangla lahtiste uste päeval, kus ta tundis muret sealsete laste olukorra ja tuleviku pärast. Uurisin oma juhendajalt vanglas kasvavate laste kohta ning tema soovitus oli mul uurimistöö teemaks valida laps emaga vanglas, kui ma soovin sellest rohkem teada saada, sest uurimusi selles valdkonnas on vähe.

Uurimistöö läbiviimiseks kasutasin kvalitatiivset uurimismeetodit. Intervjuud viisin läbi 2018. aasta märtsi lõpust kuni aprilli alguseni nelja lastekaitsetöötaja ja kahe vanglaametnikuga. Andmeid kogusin poolstruktureeritud intervjuude ja lisaks ka Tartu Vangla vaatluse käigus. Andmeanalüüsi teostasın temaatilise analüüsi põhjal. Uurimuse eesmärk on mõista kinnipidamisasutuses ema juures viibivate laste heaolu tõlgendusi lähtudes spetsialistide arvamustest ja Tartu vanglas läbiviidud vaatlusest.

Lähtuvalt uurimustöö eesmärgist on tõstatatud järgnevad uurimusküsimused:

1. Kuidas tõlgendavad lastekaitsetöötajad lapse heaolu, kes viibib ema juures kinnipidamisasutuses?
2. Millele lastekaitsetöötaja keskendub otsustades lapse lubamist vanema juurde kinnipidamisasutusse elama?
3. Kuidas vanglas toetatakse vanemaga koos viibiva lapse heaolu?

Töö koosneb neljast osast: teooria, metoodika, analüüs ja arutelu. Töö teoreetilises osas annan ülevaate lapse heaolust, lapse arengust neljanda eluaastani, kiindumussuhtest, lastekaitsetööst ning juttu tuleb ka vanglas pakutavatest tingimustest lapsele ja emale. Töö teine osa annab ülevaate uurimuse metoodikast, uurimuses osalejatest ja andmeanalüüsi protsessist.

Kolmandas osas esitan uurimuse tulemused koos analüüsiga ning viimases osas arutlen tulemuste üle ja annan vastused uurimisküsimustele.

Soovin tänada oma bakalaureusetöö juhendajat Merle Linno't juhendamise, rohke nõu ja toe eest kogu bakalaureuseröö kirjutamise jooksul. Lisaks soovin tänada uurimistöös osalenud lastekaitsetöötajaid ja vanglaametnikke, kes leidsid aega minuga sellel teemal vestelda. Samuti avaldaksin tänu oma retsensendile, kes leidis aega pühendada töö lugemisele ja anda tagasisidet.

I PEATÜKK TEOREETILINE ÜLEVAADE

1.1. Lapse heaolu

Lastekaitseseadus (RT I, 21.12.2016, 24) § 4 toob välja, et lapse heaolu on lapse arengut toetav seisund, milles lapse füüsilised, tervislikud, psühholoogilised, emotsionaalsed, sotsiaalsed, kognitiivsed, hariduslikud ja majanduslikud vajadused on rahuldatud.

Heaolu hõlmab nii laste elu, kui ka seda, kuidas praegune olukord mõjutab nende tulevikku ja arengut (Ben-Arieh jt., 2014). Uue lapsepõlvikäsitluse kohaselt on lapsed ühiskonna struktuuri osana olemas siin ja praegu kui subjektid ja aktiivsed sotsiaalsed tegutsejad (Kutsar, 2008).

Reinomägi ja Sinisaar (2014) on välja toonud, et lapse heaolu raamistikuks on ÜRO lapse õiguste konventsioon, millega on osalisriigid endale võtnud kohustuse kaitsta ja edendada lapse õiguste põhimõtteid ja parandada laste olukorda. Lastekaitseseaduse (RT I, 21.12.2016, 24) § 5 lg 1-4 kohaselt tuleb lapse õiguste ja heaolu tagamiselt lähtuda konventsiooni aluspõhimõtetest, mille kohaselt on igal lapsel sünnipärane õigus elule, ellujäämisele ja arengule; õigus võrdsele kohtlemisele ilma igasuguse diskrimineerimiseta; kõigis lapsi puudutavates ettevõtmistes tuleb esikohale seada lapse huvid; igal lapsel on õigus iseseisvaks seisukohavõtuks kõigis teda puudutavates küsimustes ning õigus väljendada oma vaateid.

Eestis ei ole välja töötatud ühest mõõdikute komplekti laste heaolu mõõtmiseks ning üldiselt ei võeta heaolu tervikuna, vaid uuringud ja analüüsid keskenduvad ühele või teisele teemale sügavamalt (Reinomägi ja Sinisaar, 2014). Perekond, kuhu laps sünnib, on kohustatud võtma vastutuse hoolitseda lapse heaolu eest.

Lastekaitseseaduse (RT I, 21.12.2016, 24) § 7 lg 1 põhjal on lapse arengu ja kasvu loomulikuks keskkonnaks perekond ja esmane vastutus lapse õiguste ja heaolu tagamise eest on lapsevanemal või last kasvataval isikul.

1.2. Lapse areng neljanda eluaastani

Lapse arengul on kaks mõjurit, milleks on sünnipärased eeldused ja nende väljaarenemiseks vastavad tingimused, kuid iga laps areneb erinevalt (Kikas, 2008). Arengul on kolm komponenti, milleks on vaimne ja kognitiivne areng, sotsiaalne ja emotsionaalne areng ning füüsiline areng (Veisson ja Veispak, 2005).

Esimesel eluaastal kogub laps infot esemete erinevatest omadustest, teisel ja kolmandal aastal õpib laps esemeid erinevalt kasutama (Kuusik, 2017). Eriksoni ego areng on ülesse ehitatud kaheksale astmele, kus iga aste näitab isiku võimet elu muutustega kohanemisel ning minu kolm esimest etappi: imikuiga, kus lapsele on oluline toit, mis aitab tal omandada toitjatega suheldes usalduse või mitteusalduse kogemuse; esimese kolme eluaasta jooksul toimub lapsel pidevalt kogemuste õppimine; 4 kuni 5 aastastele lastele on oluline avastamine, mille positiivne tagasiside tagab enesekindluse ja algatusvõime, negatiivne tagasiside võib tekitada lapses süütunnet (Hess jt, 2000).

Esimesel eluaastal lapse kõnes veel sõnu ei kasuta, kui 8 kuuselt saab ta sõnadest ja lihtsatest lausetest juba aru (Veisson, 2017). Teise eluaasta keskpaigani omandab laps sõnu aeglaselt, 1,5-2 aasta vanuses algab sõnade aktiivne omandamine (Seero, 2017). Kolmandal ja neljandal eluaastal toimub lapsel grammatika kujunemine, hakkab moodustama kolme-neljasõnalisi lauseid ning hakkab kasutama erinevaid vorme ja mitmust.

Lapse sotsialiseerumine algab kohe pärast sündi ning esimestel eluaastatel on laps keskkonna suhtes väga vastuvõtlik ning psüühika on väga plastiline (Aimre, 2013). Lapse sotsiaalset arengut mõjutavad sünnipärasead eeldused ja isiksuseomadused, vanusest tulenevad sotsiaalsed kogemused ja oskused ning kasvukeskkond ja kasvatus (Saarits, 2005). Sotsialiseerimisprotsessis mängivad olulist rolli lapsevanemad, kes õpetavad lapsele käitumist, väärtusi ja reegleid (Kikas, 2008).

Füüsilise arengu korral tuleb enne saavutada konkreetne oskus ning pärast seda võib last suunata olukordadesse, kus ta saab õpitud oskust kasutada (Keltikangas-Järvinen, 2013). Laps ei saa minna kõndima, kui ta pole veel seisma õppinud.

1.3. Kiindumussuhte tekkimine ema ja lapse vahel

Kiindumussuhte all mõeldakse pikaajast suhet mõne lähedase inimesega (Keltikangas-Järvinen, 2012). Lähedane inimene on lapsele peamiselt ema, kuid võib olla ka keegi teine. Lapse esimesel eluetapil on tähtis, et lapsel kujuneks kiindumussuhe, mis on sotsiaalse kujunemise ja sotsiaalsete oskuste baas (Keltikangas-Järvinen, 2012). Kiindumussuhte teooria loojaks oli Briti psühhoanalüütik John Bowlby, kelle meelest kasvava lapsega kaasnev uudishimu ja maailma uurimine toimub kiindumussuhte abil, mille kaudu laps saab tunda turvalisust (Bowlby, 1969). Kiindumussuhe on emotsionaalne side vanema ja lapse vahel, mis

tekib vanemal juba raseduse ajal ning lapsel esimestel kuudel (Liivamägi, 2006). Ema ja lapse läheduse segamisel või takistamisel ilmnevad nii lapsel kui emal erinevad käitumisreaktsioonid nagu nutt, otsimine ja lein (Rygaan, 2016).

Kiindumussuhte defineerimisel peavad olema esindatud kolm järgmist komponenti (Rass jt, 2012): läheduse otsimine inimesega, kellesse ollakse kiindunud- kiindumussuhe on lapsel tavaliselt emaga, kuid võib kujuneda ka teiste pereliikmetega; turvabaasina toimimine- laps läheb alati ohu korral inimese juurde, kellega ta tunneb ennast turvaliselt. Kui oht on möödas, siis lapsel on olemas kogemus, ta tunneb ennast turvaliselt ning saab jälle keskenduda muudele tegevustele; protest kiindunud inimesest lahutamise vastu, millega on võimalik kontrollida kiindumussuhte olemasolu- kui laps eraldada kiindunud inimesest, siis ta hakkab nt nutma või protestima. Taaskohtudes kiindunud inimesega, on näha positiivseid emotsioone.

Klaus ja Kennel (1976) viisid läbi katse, kus nad võrdlesid 2 erinevat gruppide emasid ja lapsi. Esimese grupi ema ja laps olid kontaktis esimesest päevast peale, teise grupi emadel oli kontakt alles kolmandal päeval. Tulemuseks oli, et esimese grupi emadel oli lapse juurest raske lahkuda, emad olid hoolitsevamad ning lapse ja ema silmside oli parem.

Tundekasvatuse sügavus ja mõju tuleneb täiskasvanust, kuidas nad lastega suhtlevad ning kui empaatilised ja emotsionaalselt intelligentsed nad lastele näivad (Saarits, 2005). Täiskasvanu peab lapses tekitama positiivseid emotsioone ning leevendama negatiivseid, mis on lapse ja hoidja sooja suhte ja usalduse aluseks (Keltikangas-Järvinen, 2013).

Uuematest uurimistulemustest on selgunud, et pooleteiseaastasel lapsel saab olla kaks-kolm tugevamat kiindumussuhet, kuid üks domineerib (Keltikangas-Järvinen, 2013). Oluliseks on lapsele see, kes temaga sünnist alates on kõige rohkem tegelenud. John Bowlby (1969) toob välja, et ema ja lapse varase kiindumussuhte häirimine toob tagajärjena kaasa inimese emotsionaalse ebakindluse hilisemas elus.

1.4. Lastekaitsetööst

Lastekaitseaduse (RT I, 21.12.2016, 24) § 18 lg 1 kohaselt on lastekaitsetöötaja sotsiaalkindlustusameti, maavalitsuse või kohaliku omavalitsuse üksuse ametnik, kes täidab talle käesolevas seaduses või muus õigusaktis sätestatud ülesandeid lapse õiguste ja heaolu tagamisel. Lastekaitse on spetsiifiliselt keskendunud tööle lastega ja lastega peredega,

peamiselt hõlmab lastekaitsetöö perede toimetuleku toetamise laste kasvatamisel ja hooldamisel ning laste õiguste kaitse ja heaolu tagamise (Viira, 2017).

Lastekaitsetöötajatel tuleb oma töös lähtuda lapse õigustest ja turvalisusest. Lastekaitsetöös on kolm peamist perspektiivi: lapse õigused, heaolu ja hüvang, tervikvaade ja koostöö ning enda oskuste kasutamine ja oma töös järgimine pidades silmas valdkonna pidevat arengut. Lastekaitse korralduse uuendamise analüüsi lõpuaruandes (2013) selgus, et lastekaitsetöötajatel on erinev kvalifikatsioon ning seetõttu puuduvad ka ühtsed arusaamad.

Lastekaitsetöötaja seisab lapse heaolu eest, seega Eesti Vabariigi lastekaitseseaduse (RT I, 21.12.2016, 24) § 21 lg 1 kohaselt tuleb lapse huvidest lähtuda kõigi last mõjutavate otsuste vastuvõtmisel, vastu võtmata jätmisel ning otsuse kavandamisel eri võimaluste vahel valimisel tuleb selgitada välja lapse huvid ning lähtuda otsuse tegemisel nendest kui esmatähtsast kaalutlusest.

1.5. Eesti kontekstis laps emaga vanglas

Eestis on lubatud vanglas viibival emal last kasvatada. Vangistusseaduse (RT I 2000, 58, 376) § 54 lg 1 alusel võimaldatakse emal ja kuni kolmeaastaselt (kaasa arvatud) lapsel ema taotlusel ja eestkostetasutuse nõusolekul elada koos.

Õiguskantsleri kantselei laste ja perede osakonna juhataja Andres Aru (2016) on ajakirjas Sotsiaaltöö välja toonud, et Eestis on lubatud lapsel kasvada ema juures kinnipidamisasutuses, kui tõesti puuduvad muud variandid ning lapse elama lubamine ema juurde vanglasse jääb otsustada omavalitsusüksuse ametnikul, kuid selles protsessis osaleb ka teisi spetsialiste. Spetsialistide poolt hinnatakse vanema võimekust, vaadatakse üle kohaliku omavalitsusüksuse ja vangla võimalused lapse ja ema toetamiseks ning otsuse tegemisel tuleb ametnikel tutvuda põhjalikult vanglas pakutavate tingimustega ning kuulata lapsega kooselu taotlevat vanemat ära (Aru, 2016).

Eestis on hetkel emade-lastete osakond Tartu Vanglas. Tartu Vangla koduleheküljel on väljatoodud, et kinnipeetaval lapsevanemal on võimalus last kasvatada kuni nelja-aastaseks saamiseni ning seal on eraldi emade-lastete osakond (Tartu Vangla, i.a). Vangistusseaduse (RT I 2000, 58, 376) § 54 lg 2 alusel tagab vangla emale sideme säilimise üle kolme aasta vanuse lapsega, kui see ei häiri lapse normaalset kasvatamist ega avalda talle kahjulikku mõju.

Rase kinnipeetav, kes soovib taotleda peale sünnitamist oma lapse jätmist vanglasse või kinnipeetav, kes soovib taotleda väljaspool vanglat elavat last enda juurde, peab selleks esitama taotluse (Lisa 5). Taotluse esitamisel peab olema kinnipeetaval esmalt luba eestkostetasutusest lapsega koos elamiseks, kui taotlus rahuldatakse, sõlmib vangla ja kinnipeetav omavahel kokkuleppe, milles määratletakse kinnipeetava kohustused lapse kasvatamise ja osakonnas viibimise kohta (Tartu Vangla kodukord, 2017).

Vanglateenistuse koduleheküljel (i.a) on kirjeldatud sealseid tingimusi lastele. Emade-lastes osakonnas on mugavamad elutingimused, nad on teistest kinnipeetavatest eraldatud ning vangla territooriumile on loodud mänguväljak, et lapsed saaksid värskes õhus mängida. Emal on võimalus kaks korda kuus külastada vanglas asuvat raamatukogu ja vangla kauplusest vajalikke asju lapsele soetada.

Tartu Vangla kodukorra (2017) järgi on lapsega kinnipeetaval kohustus hoolitseda oma lapse eest. Kui emal on soov last vanglas kasvatada, siis ta peab ka näitama, et ta tahab seda lapse pärast, mitte seetõttu, et endale mugavamaid elutingimusi saada. Tartu Vangla kodukorra (2017) põhjal on emal võimalus töötada ja/või õppida vangla nõusolekul, kuid samal ajal tuleb tal tagada lapse eest hoolitsemine. Arsti vastuvõtudele registreeruvad emad vanglaametnike vahendusel, kuid eriarsti osutamise üle otsustab meditsiiniimeeskond ning vajadusel lubatakse emal viibida vanglavälise eriarstiabi osutaja juures koos lapsega (Tartu Vangla kodukord, 2017).

Varasemalt oli emade-lastes osakond Harku Vanglas ning õiguskantsler viis läbi kontrollkäigu Harku Vanglasse (2010), mille käigus eksperdid hindasid emade-lastes osakonnas viibivate laste tervist, kasvukeskkonda ja heaolu. Tingimused olid lastele head, ööpäevaringselt said lapsed ema hooldust, mänguruumi jagus, territooriumil oli piisavalt suur mänguväljak ning vanglapoolselt pakuti lastele päevas kolm põhitooidukorda. Harku Vangla toetas igati laste heaolu, kui vanemal ei olnud võimalik lapsele eluks vajalikke asju võimaldada, siis tegi seda vangla. Eksperdid tegid aga kindlaks, et lapsed ei käi lastekollektiivis, mistõttu piirneb nende elu ainult vangla territooriumiga, kuid suhtlemiskeskkond jääb seetõttu lapsele piiratuks.

1.6. Probleemiseade, eesmärk ja uurimisküsimused

Käesoleva uurimuse probleematika tuleneb sellest, et emal on võimalik kasvatada last vanglas kuni neljanda eluaastani, kuid küsimusi tekitab, kas lapse emaga koos olekust saadav kasu on

üle sellest, et laps on ühiskonnast isoleeritud. Eestis on laps emaga vanglas teemal vähe uuringuid tehtud.

Varasemalt on võrreldud läbiviidud uurimuses Tallinna ja Harku Vangla emade-laste osakonda (Karro, 2010). Uurimuses küll võrreldi kahe vangla poolt korraldatud tingimusi lapsele, kuid probleemina nähti, et vangla on siiski kinnine asutus ning lapse sotsiaalne areng on aeglasem.

Õiguskantsler korraldas Harku Vanglas kontrollkäigu (2010), kus hinnati emade-laste osakonnas viibivate laste tervist, kasvukeskkonda ja heaolu. Hetkel on emade-laste osakond Tartus uute tingimustega ning kavatsen uurida, kuidas tõlgendavad lastekaitsetöötajad ja vanglaametnikud lapse heaolu.

Lastekaitsetöötajad on need, kes peavad otsustama, vanglaametnikud koha peal vanglas jälgima ja toetama.

Tulenevalt eespool mainitust on minu töö eesmägiks mõista **kinnipidamisasutuses ema juures viibivate laste heaolu tõlgendusi lähtudes spetsialistide arvamustest ja Tartu vanglas läbiviidud vaatlusest**. Oma bakalaureusetöös otsin vastust kolmele uurimisküsimusele:

- Kuidas tõlgendavad lastekaitsetöötajad lapse heaolu, kes viibib ema juures kinnipidamisasutuses?
- Millele lastekaitsetöötaja keskendub otsustades lapse lubamist vanema juurde kinnipidamisasutusse elama?
- Kuidas vanglas toetatakse vanemaga koos viibiva lapse heaolu?

II PEATÜKK: METOODIKA

2.1. Metodoloogiline lähenemisviis

Kvalitatiivses uurimisviisis saadakse andmeid vaatluse, intervjuu ja sõnalise suhtlemise kaudu ning keskendutakse tähendustele ja tõlgendustele, mida uuringus osalejad väljendavad (Laherand, 2008). Käesolevas bakalaureusetöös kasutan kvalitatiivset lähenemist, mis annab võimaluse mõista lastekaitsetöötajate ja vanglaametnike tõlgendusi lapse heaolust ema juures vanglas.

2.2. Andmekogumismeetod

Käesolevas töös olen andmekogumismeetodina kasutanud poolstruktureeritud suulist ja kirjalikku individuaalintervjuud ning lisaks viisin läbi vaatluse. Poolstruktureeritud individuaalintervjuud kasutasin seetõttu, et küsimusi sain paindlikult sõnastada, intervjuude käigus sain küsimuste järjekorda muuta ja küsida lisaks täpsustavaid küsimusi, kui midagi jäi arusaamatuks. Vanglaametnike kirjaliku intervjuu korral rääkisin üle antud vastused ning lisaks sain täpsustavaid küsimusi mõne küsimuse juures esitada.

Vaatluse peamiseks eeliseks on koguda esmast informatsiooni loomulikus keskkonnas (Laherand, 2008).

2.3. Uurimuses osalejad

Uurimuses osales neli Tartu lastekaitsetöötajat ja kaks Tartu vangla emade-laste osakonna vanglaametnikku. Intervjuu läbiviimiseks leidsin kaks lastekaitsetöötajat ise eripraktika käigus ning veel kaks lastekaitsetöötajat aitas leida Tartu lastekaitseteenistuse juhataja. Intervjuude läbiviimiseks osalejatega võtsin ühendust meili teel, kus tutvustasin lühidalt ennast ning uurimuse teemat ja eesmärki. Tartu Vanglas suhtles minuga sealne vanglaametnik, kes uuris täpsemalt minu uurimistöö kohta ning vastavalt sellele leidis vastavad ametnikud, kes teeksid mulle emade-laste osakonnast ülevaate. Lastekaitsetöötajatele olen pannud järgnevad varjunimed: Margit, Liisa, Anni ja Siiri.

2.4. Uurimuse eetiline aspekt

Oma uurimuses osalejatele selgitasin enne intervjuude algust uurimuse eesmärgi, selle olulisust ja intervjuueeritavate olulisust uurimuses osalemisel. Uurimuses osalemine oli vabatahtlik ning kõik lastekaitsetöötajad olid nõus, et intervjuu salvestan.

Lastekaitsetöötajate isikud ja nende jutus mainitud nimed olen analüüsis asendanud varjunimedega, mis ei ole kuidagi seotud nende nimedega, et ei oleks võimalik jutus mainitud isikute andmeid tuvastada. Olen küll eelnevalt maininud, et käisin Tartu lastekaitsetöötajaid intervjuerimas, kuid ma pole täpsustanud, millise piirkonna või sihtgrupiga nad töötavad igapäevaselt, suhtlesin ka Tartu Vangla ametnikega, kuid ei ole täpsustanud nende ametikohti, et mitte seostada isikuid intervjuudega.

2.5. Uurimuse käik ja uurija refleksiivsus

Minule sobivaks sihtgrupiks on alati lapsed olnud ning kolmanda kursuse alguses tuli mul valida sobiv lõputöö teema. Sügisel käis minu tuttav Tartu Vangla lahtiste uste päeval, kus ta tundis muret sealsete laste olukorra ja tuleviku pärast, sest ta töötab ise lasteaias ning tegeleb igapäevaselt lapse arengu toetamisega. Uurisin oma juhendajalt vanglas kasvavate laste kohta ning tema soovitus oli mul uurimistöö teemaks valida laps emaga vanglas, kui ma soovin sellest rohkem teada saada, sest uurimusi selles valdkonnas on vähe. Kolme ülikooli aasta jooksul olen pidanud lugu lastekaitsetööst, seega sidusime kaks mulle huvi pakkuvat gruppi.

Andmeid kogusin märtsi lõpust kuni aprilli alguseni. Intervjuude pikkuseks kujunes keskmiselt 40 minutit. Mul oli koostatud lastekaitsetöötajatele ja vangla ametnikele erinevad intervjuukavad. Lastekaitsetöötajatega kohtusin nende töökabinetis või eraldatud vestlusruumis, kus meid ei segatud. Intervjuukava lastekaitsetöötajatele koosnes kümnest intervjuu küsimusest (Lisa 1) ning kui mõni vastus jäi minu jaoks veidi arusaamatuks, siis täpsustasin ma selle üle. Küsimusi sain järjest esitada, kuid mõningal korral sai juba järgnev küsimus vastatud. Intervjuude alguses tutvustasin ennast, tegin ülevaate oma uurimusest ning eesmärkidest. Intervjuude läbiviimine sujus pingevabalt ning see oli väga positiivne kogemus, sest lastekaitsetöötajad võtsid mind väga hästi vastu. Intervjuude läbiviimisel sain mina juhtida vestlust, mistõttu seletasin vahepeal küsimusi pikemalt lahti. Ühel korral helises ühel intervjuueeritaval telefon ja teisel korral tuldi infot uurima, kuid suutsin lastekaitsetöötaja mõtted tagasi selle juurde tuua, kuhu eelnevalt pooleli jäime.

Tartu Vanglaga hakkasin läbirääkimisi pidama veebruaris, kui uurisin, kas on võimalik sealsetid töötajaid intervjueerida ning teha vaatlust emade-lastete osakonnas. Meil oli pikk kirjavahetus, kus ma pidin oma bakalaureusetöö sisust neile ülevaate tegema, põhjendama, mida ma täpselt soovin näha ning edastama intervjuukava, et neil oleks täpsem ülevaade. Vanglaametnikele koostatud intervjuukavas oli 9 küsimust (Lisa 2). Märtsi lõpuks sain Justiitsministeeriumilt positiivse vastuse vangla külastamiseks ning leppisime aprilli alguseks kohtumise kokku. Tartu Vanglas võtsid mind vastu kaks sealset töötajat, kes on igapäevaselt seotud emade-lastete osakonnaga. Mulle tehti emade-lastete osakonnas ringkäik, mille käigus tegin mina märkmeid ja samal ajal viisin läbi ka vaatluse, mille eesmärgiks oli näha Tartu vangla poolt pakutavaid tingimusi vanglas ema juures kasvavatele lastele. Pärast ringkäiku läksime õpperuumi, kus seletati minu intervjuukava küsimustele antud vastused veel lahti ning mina sain veel esitada küsimusi, mis mul olid vahepeal tekkinud või kui miski vajas täpsustamist. Vangla ruumides viibides tegin ainult märkmeid. Kui vanglaametnikega kohtusin, siis esmalt uurisin intervjuu kohta ning nad olid tegelikult nõus, kuid vanglas ringvaadet tehes tuli välja, et nad on kirjalikult minu küsimustele juba vastanud, seega otsustasime, et nad räägivad mulle küsimuste vastused üle ning mina saan vajadusel juurde küsida.

Intervjuusid läbi viies mõistsin, et tegelikult oleksin pidanud alustama andmete kogumist Tartu Vanglast, et saada emade-lastete osakonnast põhjalikum ülevaade ja seda kogemust kasutada intervjuudes lastekaitsetöötajatega. Kahe lastekaitsetöötajaga viisin intervjuu läbi enne Tartu Vangla külastust ning ma tundsin, et ei suutnud nii palju täpsustavaid küsimusi küsida, kui oleksin võinud. Pärast vangla külastust läksid järgmised kaks intervjuud paremini, mul oli teemast parem ülevaade ning olin tunduvalt enesekindlam.

2.6. Andmeanalüüsi kirjeldus

Esimesena viisin läbi intervjuud, mille ma salvestasin. Pärast intervjuude läbiviimist tegin omale mõningaid märkmeid. Intervjuusid transkribeerides tegin veel märkmeid, mille põhjal sain vaadata, millised teemad on esile kõige rohkem tulnud. Analüüsimeetodina kasutasin andmete avatud kodeerimist ja temaatilist analüüsi (Laherand, 2008). Temaatiline analüüs on induktiivne: andmete liigitamise aluseks võetavad kategooriad ei määratleta eelnevalt, vaid need leitakse andmetest, sellise lähenemisega leitakse andmetest ootamatud teemasid ja seoseid (Ezzy, 2002).

III PEATÜKK: ANALÜÜS

Käesolevas osas toon välja intervjuerimise ja vaatluse käigus kogutud andmete analüüsi ja arutelu. Uurimuse ilmetamiseks olen kasutanud kursiivis toodud tsitaate muutmata kujul ning väljajäetud tekstiosad olen märkinud tähisega /.../. Analüüsi alateemad on järgmised: lastekaitsetöötajate tõlgendused lapse heaolust, vangla lapse keskkonnana, lapse heaolu toetamine vanglas, lastekaitsetöötaja lähtekohad lapse ema juurde vanglasse lubamise otsuse langetamisel.

3.1. Lastekaitsetöötajate tõlgendused lapse heaolust

Rääkides uurimuses osalenud lastekaitsetöötajatega lapse heaolust, siis peamiselt töid lastekaitsetöötajad välja oma jutus, et lapse heaolu on tagatud siis, kui on täidetud põhivajadused, mis on toodud välja Eesti lastekaitseseaduses (RT I, 21.12.2016, 24) § 4, mille kohaselt on lapse heaolu lapse arengut toetav seisund, milles lapse füüsilised, tervislikud, psühholoogilised, emotsionaalsed, sotsiaalsed, kognitiivsed, hariduslikud ja majanduslikud vajadused on rahuldatud.

Lastekaitsetöötaja lähtub esmalt lapse põhivajadustest, mis peab ennekõike lapsele vastutava isiku poolt olema tagatud ning suurt rolli mängib ka lapse ja vanema omavaheline suhe.

Liisa: *„Siis kui tema kõik vajadused on rahuldatud. Kõigepealt need põhivajadused /.../. kiindumussuhe, et oleks lapsevanemaga või lapsevanematega olemas, et ta saaks eakohast haridust ja kasvatust, et lapsel oleks turvaline ja hea olla.*

Lastekaitsetöötaja räägib, et oluline on, et lapse ja vanema vahel tekiks kiindumussuhe, mis on oluline lapse esimestel elukuudel ja -aastatel, et välja saaks kujuneda usalduslik ja turvaline suhe.

Siiri: *„Kui, see kiindumussuhe on seal olemas, siis need esimesed kolm aastat on väga olulised, et siis ta tegelikult tuleb paremini sellega toime, et iseenesest ma ise usun, et see päriselt nii ongi.*

Lapse arenguteooriatest on teada, et esimest kolme eluaastat mõjutab lapse arengus peamiselt ema hoolitsus ning uurimuses osalenud lastekaitsetöötaja usub, et laps saab tõesti tulevikus paremini hakkama, kui tal on vanemaga kiindumussuhe välja kujunenud.

Uurimuses osalenud lastekaitsetöötaja tõdeb, et on olukordi, kus laps tõesti üks hetk tahab ema juurest ära minna ning lepi ka asenduskodus elamisega.

Siiri: „*Tihti on ikkagi see emade ja laste suhe, sellesmõttes on tugevam, üleüldse, ükstaskõik, mis juhtub. Mul oli siin üks lugu, kus oli ka tõesti, et teismeline poiss ja kõik, ja ta tuligi ise mulle ja ütleski, ja ma tahangi ära, vii mind asenduskodusse ja kõik. Läbi nende aastate siis /.../ me ikkagi kogu aeg rääkisime sellest, et teda ikka ja jälle kogu aeg, noh nagu läks sinna ema juurde, et iseenesest teadis ta, see tunne sai tal otsa, see ootus, et see ema armastas teda selliselt nagu tema vajab, see ootus sai tal otsa, sest noh see kuidagi, läbi nende meie omavaheliste vestluste, ma tean, et ühel hetkel ta lihtsalt saab aru, et mida sa mõtled, et, et mitte sellepärast, vaid et ta on ikka minu ema.*

Lapsel on kiindumussuhe vanemaga tekkinud, ta tunneb end temaga turvaliselt ja usaldab teda, kuid üks hetk laps tunneb, et ta ei saa vanemalt enam vajalikku tuge ning muutub ebakindlaks.

Asenduskodu võimaldab lapsel vanemaga suhelda, seetõttu oli antud loo puhul lapsel võimalik valida, kui palju ta tahab oma emaga suhelda, et ta tunneks ennast emaga koos olles hästi.

Siiri: „*/.../ kui ta läks asenduskodusse, siis tal oli võimalus valida seda distantsti, et noh kui lähedale ta selle emale siis läheb, sest ega noh see on usalduse küsimus. /.../ samal ajal sa ikka tahad, et ta oleks su lähedal, sa ise tahad tema lähedal olla ja no eks ema kindlasti ka tahab. /.../ Tegelt tal oli ikka väga karm taust, mida kõike temaga juhtund oli ja kus ta kõik oli nagu redutanud, kuidas ta siis seda turvalisust otsis, et need lood olid nii, totakas öelda, aga põnevad, teelt nad olid põnevad /.../ ta ikka ütles, et kisub ema poole, ma ütlen, et ükstaskõik, mis temaga tehakse, aga ta ikka tahab minna ja ta tahabki minna, sest no ma ütlen, et vanemate armastus on igalühel nii erinev.*

Uurimuses osalenud lastekaitsetöötaja sõnul on ema armastus igal lapsel väga erinev, antud loo puhul on lapsel ema vastu suur armastus, kuid samas ta tundis, et ema teda ei armasta. Selles loos oli laps juba vanem ning ta sai ise otsustada, mis on temale parim variant. Vanglas ema juures kasvav laps on väike, mistõttu tema ei saa ise otsuseid langetada. Selleks, et lapse kõik põhivajadused saaksid rahuldatud, tuleb teha lastekaitsetöötajal enne palju eeltööd.

Üldiselt on see tegelikult hea, et lapsel võimaldatakse ema juures vanglas kasvada, kuid tegelikkuses on olnud ka olukordi, kus vanem soovib last enda juurde mugavamate tingimuste saamiseks.

Anni: *“Nad saavad koos olla. “ Ma tean, et vanastisest ajast on mingid legendid umbes, et siis tahetigi, et küll on hea, kui lapse saad, siis on sul lihtsam elu seal vanglas, see võis niimoodi ka olla, üldiselt on niimoodi, et naised ja lapsed vanglas, need on niivõrd marginaalsed arvud, et Eestis neid praktiliselt üldse ei, ei neid on, aga neid asju ei uurita. Kus on aga kõvasti palju uuritud on Ameerika, kus on hästi palju.”*

Eestis on vähe neid lapsi, kellel on võimalus ema juures vanglas kasvada, seega vanglaametnikud märkaksid kohe, kui ema soovib last ära kasutada, et endale mugavamaid elutingimusi saada.

Samas uurimuses osalenud lastekaitsetöötaja arvab, et tegelikult on emal vanglas palju aega just lapsele pühenduda, sest tal ei ole muid kohustusi.

Siiri: *„/.../ võib-olla need emad suudavad ja saavad oma lastele seal veel rohkem keskenduda, kui need emad, kes meil siin tööl peavad käima ja tegelikult neil ei ole aega. Vanglas saavad emad tõesti keskenduda ja olla oma lapsele olemas.”*

Vabaduses viibiv laps ei pruugi vanemalt nii palju tähelepanu saada, just seetõttu, et vanemal on kohustus käia tööl ning selle kõrvalt peab ka muude asjadega tegelema, samuti ei pruugi olla tugivõrgustikku, kellele vanem saab loota.

Kui rääkida lapsest lastekaitsetöös, siis uurimuses osalenud lastekaitsetöötajate sõnul on laps kindlasti lastekaitsetöös keskne, kuid tuleb arvesse võtta last ümbritsevat keskkonda. Laps ei saa valida oma perekeskkonda ning sealseid tingimusi, mistõttu peab lastekaitsetöötaja olema tähelepanelik perekonna suhtes.

Siiri: *„Ainult lapse heaolule, üldiselt see tähendab seda, et tegelikult ma võtan niimoodi, et laps on iseseisev subjekt küll, aga ei saa nagu kunagi ikkagi ära unustada seda, et tegelikult kuulub ta oma perekonna keskkonda.”*

Lastekaitseseadus (RT I, 21.12.2016, 24) § 7 kohaselt on arengu ja kasvu loomulikuks keskkonnaks perekond ning esmane vastutus lapse õiguste ja heaolu tagamise eest on lapsevanemal või last kasvataval isikul. Kui laps kasvab vanglas, siis lastekaitsetöötaja keskendub sellele, millist keskkonda pakub vangla lapsele. Last ümbritsevad inimesed loovad lapsele formaalse ja mitteformaalse keskkonna.

3.2. Vangla lapse kasvukeskkonnana

Lastekaitsetöötajad ei ole otseselt vangla pakutavaid tingimusi emade-laste osakonnas näinud, kuid kõik eeldasid, et seal ei saa kindlasti halb olla, sest paljudel lastel on kodus väga kehvad elamistingimused.

Liisa: *“Ega ma suurt ei tea, sest nüüd Tartu vanglas on need emad lastega, sellepärast et Harku Vanglas on remont. Ma olen neid näinud vanglas jalutamas päiksepaistelisel päeval kärudega, ma arvan, et tingimused on head, ma ei usu, et ei ole head.”*

Vangla pakub võimalust lapsel ema juures kasvada samuti seetõttu, et oleks võimalus lähedussuhtele, kuid samas loodavad, et võibolla muudab emadus vanema maailmavaadet paremuse poole.

Vanglaametnikud: *„Kui eeldatakse vastust küsimusele miks on hea, kui laps emaga vanglas kasvab, siis siinkohal saab välja tuua ema ja lapse vahelise lähedussuhte, emainstinkti ning äkki eelduse ka sellele, et emadus inimest muudab ja paneb asju teisiti nägema.“*

Vaatlust tehes sain tutvuda õuealaga, mis on emadele ja lastele eraldatud, mis on suur ning seal asub väike mänguväljak. Võrreldes teiste kinnipeetavatega on emade-laste osakonnas võimalus kuni 6h 45min õues viibida (Lisa 4).

Vanglaametnikud: *„Emal ja lapsel on oma tuba, oma kööginurk toas, pesemisvõimalused, ühine pesu pesemise võimalus. Samuti saavad käia väljas jalutuslalal jalutamas. Jalutuslalal on liivakast, liumägi, kiigud ja varjualune. Emadele ja lastele on ette nähtud vangla poolt toitlustamine. Kui sellest peaks jääma väheks, saavad endale meelepärase soetada kauplusest juurde. Arvestades seda, et ettenähtud jalutusaeg on tavaliselt üks tund – on emadel väljas olemise aega võimalik kasutada oluliselt rohkem. Emade-laste juures saavad kokkusaamistel käia ka nende lähedased ja tuttavad. Avavanglas viibiv ema koos lapsega käib näiteks lühiajalisel väljasõidul oma lähedaste juures, et säilitada toetavaid peresuhteid.“*

Oma vaatluse (Lisa 3) käigus nägin emade-laste osakonna elutingimusi, mis on lapse kasvukeskkonnaks väga head. Emale ja lapsele on ettenähtud tuba kööginurgaga ning pesemistingimustega, toas on olemas televiisor ning telefon, millega on võimalus ainult peavalvekeskusesse helistada. Emade-laste osakonna jalutusala oli väga suur, kus asetses ka väike mänguväljak.

Nagu eelnevalt mainitud, siis vangla toetab ema ja lapse kiindumussuhte tekkimist, kuid mulle tundub veidi, et pigem tähtsustatakse rohkem materiaalselt poolt. Vanglaametnikud toovad ise ka miinusena välja, et vangla keskkonnas on lapse peamiseks kaaslasteks lapse ema ja sealseid töötajad.

Vanglaametnikud: „*Lapsele on tegelikult tagatud kõik eluks vajalik. Kui midagi välja tuua, siis ilmselt seda, et lapse võib olla veidi tagasihoidlikum, kuivõrd suhtlusringkond on väiksem, kui vabaduses kasvaval lapsel. Samuti tegeleb emade-lastete osakonnaga teatud hulk ametnikke ja töötajaid, mistõttu laps näeb väikest ringi konkreetseid isikuid. Tulenevalt seadusandlusest on ette nähtud ka teatud toimingud ja käitumisviisid, mida laps võib hakata ka jälgendama. Arvestades kasvutingimusi, ei usu, et otseselt negatiivset mõju avalduks.*“

Lapsi vanglas väga palju ei viibi, mistõttu ei ole lastel võimalust teiste eakaaslastega suhelda, seega peab ema võimalikult palju panustama lapsega tegelemisele, et ei tekiks arenguprobleeme.

Kuigi eakaaslasi vanglas lapsel ei viibi või on neid väga vähe, siis tegelikult võimaldab vangla lapsel lasteaias käia.

Vanglaametnikud: „*Vangla toetab igakülselt laste arengut – näiteks käib üks lastest lasteaias, kuhu toimetame teda meie. Ka emad panustavad lapse arengusse: näiteks lasteaias käiva lapse ema on tihedas kontaktis lasteaiaga ning saab sealt näpunäiteid erinevate meelte arendamiseks. Selle tulemina oleme neile võimaldanud vahendeid näiteks käelise tegevuse arendamiseks: paberid, värvipaberid, liimid jne. Lisaks on näiteks avavanglas viibival emal võimalik külastada ühte konkreetset mänguväljakut, kuskohas laps saab mängida ja seeläbi areneda.*“

Positiivne on see, et emal on võimalus lasteaiaga kontaktis olla, kust on võimalik juhiseid saada, et lapse areng kulgeks paremini. Vanglas on lastele võimaldatud käärid ja liim, et nad saaksid oma käelist tegevust arendada.

3.3. Lastekaitsetöötaja lähtekohad lapse ema juurde vanglasse lubamise otsustamise langetamisel

Lastekaitsetöötajatel ei ole kellelgi olnud isiklikku kokkupuudet olukorraga, kus oleks pidanud otsustama, kas laps peaks ema juures vanglas, sugulaste juures või asenduskodus kasvama. Üks

lastekaitsetöötaja on teadlik, et selline olukord on kunagi Tartus olnud, kuid tema selle looga ei tegelenud.

Liisa: „*On olnud, aga tol korral läks küll laps, laps läks mitte asenduskodusse, vaid ta läks, kas oli tädi või kellelegi lähisugulastele.*“

Ma andsin lastekaitsetöötajatele võimaluse arutleda olukorra üle, kui nad peaksid saama juhtumi, kus tuleb otsustada lapse kasvukeskkonna üle ning millise variandi nad valiksid, kui tuleb valida vanglas viibiva ema, sugulaste või asenduskodu vahel.

Anni: „*Kuulaks ära kõik, oleneb kui vana see laps on /.../ mis puhul see ema sinna läheb, kuritegudel ja kuritegudel on vahe, et inimesed, kes panevad toime ühesuguseid kuritegusid, võivad olla, noh et, mitte et, ma ei ütle isikuomadused, aga mingid väärtused, värgid asjad on, noh, võivad olla erinevad. see ei ole päris näiteks joobes juhtimise asjaga on, ma kujutan ette, et teistsugused kui majanduskuriteod mitte et ma ei kujuta ette, vaid et ma tean.*”

Oluliseks peab lastekaitsetöötaja siiski lapse vanust, sest Eesti vanglasüsteemis on lapsel võimalik kasvada ema juures kuni 4-aastaseks saamiseni, kuid samal ajal peab ta oluliseks vanema kuritegu, sest iga kuriteoga kaasneb erineva pikkusega vanglakaristus.

Margit: „*Kui sul on vastsündinuga tegemist oletame ja näiteks oletame, et see karistusperiood on seitse aastat siis näiteks, kas või alguses on ju mingi periood, kui on tõesti kas mingi rinnavalaps või mis iganes. Et siis kas või see periood siis lihtsalt nagu. Kui laps on neljane, et ta saab juba väga hästi aru, kus on just ema ja nüüd eraldada palju raskemaid pigem seda lihtsalt siis lihtsam ilmselt siis kui laps väga hästi veel ei taju. Et aga see sõltub sellest, on vanglakaristus ka kindlasti, et kui ta on ikka mingi kakskümmend aastat vanglas, oli siis, siis nagu tekib see küsimus küll, et isegi või isegi noh, kus tal siis tegelikult ikkagi nagu mõistlikum olla on.*“

Uurimuses osalenud lastekaitsetöötaja jutust selgub, et kindlasti tuleb läbi mõelda, milline variant on kõige mõistlikum. Nelja-aastane laps mõistab juba olukorda ning nende kiindumussuhte lõhkumisel võib see mõjuda lapsele traumaatiliselt, kui ta ükshetk vanemast eraldada. Samas leiab uurimuses osaleja Margit: „*Last tuleks hakata harjutama kohe imikust peale mõne sugulasega, kellega lapsel tekiks hea suhe ning siis oleks eraldamine lihtsam*“, kui ema peaks jääma edasi vanglasse peale lapse nelja aastaseks saamist, siis oleks võimalus läbi viia eraldamine, sest lapsel võib tugevamaid suhteid olla mitme täiskasvanuga.

Kui üldiselt vaadata lastekaitsetöötajate seisukohti, siis tegelikult nad lähtuvad juhtumipõhiselt, mistõttu nad arvestavad erinevaid aspekte loo puhul.

Siiri: *“Ma saan muidugi sellest ka aru, et nüüd tuleb nagu kaaluda seda järgmist järgmist faasi, kus, näiteks kui selle ema kinnipidamisaeg on üks ju pikem ja see laps on seal kolme ja nüüd ütleme natuke peale vist, kui nad enam ei tohi seal olla. Et siis on nagu see eraldamine, eraldamine iseenesest on väga karm, aga samal ajal, kui ma mõtlen nii, et need teooriad tuginevad ikkagi sellele, et kui see kiindumus suhe on seal olemas, siis ta tegelikult noh, mingid esimesed kolm aastat on väga olulised, et siis ta tegelikult tuleb paremini, tuleb sellega toime. Et iseenesest ma tegelikult usun ka seda, et see päriselt nii ongi. “*

Lastekaitsetöötajad mõtlesid pikemas perspektiivis ning pidasid silmas lapse heaolu. Intervjuude käigus tuli juttu lapse eraldamisest vanema juurest ning lastekaitsetöötajad üritaksid seda pigem vältida.

Lapse kasvutingimused võivad vanglas olla head, kuid sotsiaalne areng toimub lapsel vanglas aeglasemalt. Vabaduses viibival lapsel on rohkem sotsiaalselt võimalus areneda, kuid kodune kasvukeskkond võib olla kehvem.

Margit: *“No tegelt on seal see küsimus ka, /.../sest kui me räägime lapse arengust, siis arenguvõimalused on tegelikult seal ju null. Selles mõttes, et kui me räägime, kui me räägime mingist vanemast, kes on ise hästi motiveeritud, ise väga tark ja oskab siis okei, aga üldine kontingent, kes siia satub, neil on endal mingid sotsiaalsed oskused juba sellised nagu nad on. ”*

Lapsel küll puudub vanglas eakaaslastega kontakt, kuid talle piisab vanemast, kes oskab ja mõistab lapse arengut ning toetab seda.

Uurimuses osalenud lastekaitsetöötaja meelest on vangla pakutav võimalus emal last kasvatada väga hea ning kindlasti tuleb leida sellise juhtumi puhul midagi positiivset ja mõelda lapse heaolule.

Siiri: *“Iseenesest mina arvan näiteks seda, et see kindlasti peab jääma, et see võimalus on, millest ta, noh. Eks need lood on ju kõik erinevad, aga ma arvan, et siin ei tohiks iga, iga loo puhul tuleks kindlasti kaaluda vähemalt seda, mis on see positiivne asi, mis see laps sealt saab. Ja, ja ilmselt ka see, et ma arvan, et see ikkagi on lapsele kasulik. ”*

Vanglasüsteem on väga vastutulelik ning toetab oma kliente, seda näitab juba see, et emal lubatakse oma last vanglas kasvatada.

Uurimuses osalenud lastekaitsetöötajad olid teadlikud, et vanglas on olemas emade-laste osakond ning nende meelest ongi lapsele esmatähtis ja vajalik ema tähelepanu.

Siiri: *“Ta saab seal täpselt, saabki selle, kontrollitud keskkonnas selle ema tähelepanu, mis talle tegelikult ilmselt ka ongi pisikesele lapsele väga-väga vajalik.”*

Erinevad arenguteooriad peavadki oluliseks, et lapsele on esmatähtis ainult ema lähedus ja armastus.

3.4. Lapse heaolu toetamine vanglas

Tartu Vangla toetab vanglas viibivat lapsega ema kõiges, kus näeb vajadust, kuid selleks, et seda näha, peavad töötajad olema väga tähelepanelikud. Emade-laste osakonnas olid töötajad tõesti väga abivalmid ja sõbralikud ning minu arvates on emal võimalus luua hea suhtlus vanglaametnikega.

Vanglaametnikud: *“Kui ema vajab abi, pakub vangla seda igakülgselt – näiteks on esimest korda emaks saanud ja rinnaga toitmise mures olnud ema juures käinud imetamisnõustaja.”*

Vanglas on lapsel ilmselt seetõttu juba hea, et ema tegemisi jälgitakse ning vangla lähtub lapse heaolust. Emad, kes vanglas ei viibi, peavad ise hakkama saama ning kui neil tugivõrgustik puudub, siis neil on raske.

Vanglaametnikud: *“Kui millestki on puudus ja, aitab vangla vajamineva osas. Nii nagu väljas, käivad ka vanglas viibivad lapsed korrapäraselt perearsti vastuvõtul (regulaarsed mõõtmised/kaalumised). Tervisehäda puhul on samuti võimalus pöörduda meditsiini osakonna poole, kes väljastab lapsele ka vajaminevad ravimid. Vajadusel saadetakse laps tervishoiuteenuse asutusse ka väljapoole vanglat.”*

Vangla teeb tõesti omalt poolt palju, et lapsele oleks kõik tagatud, kuid samas toetab sellega vanema õpitud abitust. Vabaduses viibivad emad peavad ise arsti valima ja nende juures käima, samuti tuleb toit ja materiaalsed asjad ise muretseda ning samal ajal peavad saama majandamisega hakkama. Vanglas viibival emal on kõik spetsialistid vanglas kohapeal olemas ning kui vanemal puuduvad võimalused lapsele vajalikke asju muretseda, siis vangla leiab viisi, et need lapsele võimaldada.

3.5. Vanglas viibiva ema vanemlikud oskused

Laps saab küll ema juures vanglas elada, kuid nagu eelnevalt mainitud, siis probleemiks võivad olla vanemlikud oskused lapse kasvatamisel.

Margit: *"KOV-id ja üldse tehakse igasuguseid programme nende vanemluse toetamiseks ja kõik, et ma arvan, et need tegelt programmid, peaksid olema nendele kinnipidamisasutuses olevatele emadele ka. /.../ igasugused sellised programmid, kuhu pered suunatakse, kuigi jah see on selline programm jah, et keegi käib sul seal peres, võibolla, aga lihtsalt, tegelt iseenesest saab ju ka vanglas käia, et tegelikult ma arvan, et neil vanematel on neist oskustest puudu ja tegelikult /.../. Kui meil on ikkagi see võimalus, et me võtame selle lapse endaga kaasa vangi, siis meil peab olema tegelikult ka seda sorti teenused, mis toetavad seda."*

Uurimuses osalenud lastekaitsetöötaja peab oluliseks teenuseid, mis toetaks vanema oskuseid last kasvatada, sest vanglas on vanematel rohkem aega ning tuginedes lapse heaolule, siis on vajalik, et vanem oskaks last kasvatada.

Tartu Vangla ametnike meelest ei vaja vanglasüsteem emade-lastel osakonnas muudatusi, sest nende meelest on lapsele tagatud eluks vajalikud tingimused ja lapsel on hea olla.

Vanglaametnikud: *"Käesolevalt näeme, et süsteem toimib kenasti ning seetõttu ei oska välja tuua selliseid asju mis vajaks muutmist. Oluline on süsteemi toimimine tõrgeteta nagu see ka käesolevalt toimib."*

Oluliseks peetakse seda, et siiani on senine süsteem toiminud- lapsed saavad ema juures elada, kõik oluline on lapsele tagatud, tingimused on oluliselt paremad kui paljudel lastel kodus ning vangla töötajad on laste kasvatamisel vanemale toeks.

Lastekaitsetöötajad tundsid mõningal teemal pigem muret. Probleemina nägid kaks lastekaitse spetsialisti vanemate oskust last kasvatada. Nende soovitus oleks mõne programmi või pedagoogi rakendamine vanemluse teemal, kes keskendubki vanemlusele.

Anni: *"Seal võiks olla nende emade jaoks, võiks tõesti olla üks, selles mõttes kasvataja, pedagoogiline, niisugune, see kes suunaks, kes suunaks ja et sõna, et sul on seal tegelikult need lapsed saavad seal olla /.../, ei peagi olema niisugune pedagoogikaprofessor, üks ole, vaid selles mõttes, et on teada, kuidas asjad on esimesest kolmanda eluaastani. Ta suunab järjekindlalt neid vanemaid, siis nad saavad arutada ja ta peab olema inimene, kes, kes ütleb, Et niimoodi tegema vaid selles mõttes, et ta tõesti noh, niimoodi saab aru sellest, sellest ka emast."*

Vangla küll toetab väga palju lapse kasvatamist, kuid suuremat rõhku tuleks panna vanema oskustele last kasvatada, sest kui ema vabaneb ning astub tagasi ühiskonda koos lapsega, siis puudub selline tugi, mida vanglas pakuti. Samuti leiab uurimuses osaleja Liisa: *“Võiks minna ja vaadata, kes see vanem on, kui suutlik ta on, mis juhtub pärast vanglast vabanemist, et noh nii palju kui kui võimalik selle vanemaga tegelda.”*

Kui tahame ära hoida vanema vanglasse sattumist ning pigem toetada positiivse elu jätkamist lapsega hiljem vabaduses, siis tuleks rohkem rõhku panna erinevatele teenustele, mis toetavad inimest.

Uurimuses osalenud lastekaitsetöötaja meelest vajavad kinnipeetavad üleüldiselt tuge ja toetust rohkem.

Liisa: *“Nii palju kui mina tean, ega seda tuge ja toetust peaks ikka rohkem olema.”*

Vangla on emale ja lapsele küll suureks tugivõrgustikuks, kuid tuleb ennetada juba olukorda, kui ema ja laps peavad tagasi ühiskonda minema, kus neil puudub suur tugivõrgustik nagu neil vanglas viibides oli. Ema ei saa lapse heaolu säilitada, kui ta ise tunneb ennast ebakindlalt.

IV PEATÜKK: ARUTELU

Aruteluteemad lähtuvad vastavavalt eelnevalt püstitatud uurimisküsimustele.

4.1. Lastekaitsetöötajate tõlgendused lapse heaolust

Lastekaitsetöötajate jutust selgus, et peamiselt toetuvad nad Eesti lastekaitseseadusele (RT I, 21.12.2016, 24) § 4, mille kohaselt on heaolu siis tagatud, kui perekond rahuldab lapse baasilised vajadused (psühholoogilised, emotsionaalsed, sotsiaalsed, kognitiivsed, hariduslikud ja majanduslikud). Uurimuses osalenud lastekaitsetöötajate sõnul on laps küll lastekaitsetöös keskne, kuid arvesse tuleb võtta ümbritsevat keskkonda, mille väiksel lapsel moodustab peamiselt perekond.

Väike laps vajab oma esimestel eluaastatel ainult lähedust ja armastust, mida saab talle pakkuda täiskasvanu (Aimre, 2013). Lastekaitsetöötajad peavad oluliseks, et lapsel on võimalus vanglas kasvades kiindumussuhet emaga luua. Varajane kiindumussuhe määrab ära, kui usaldav, kartlik või ettevaatlik laps uute inimestega on (Maccoby, 1992). Vanglas olles saab ema lapsele palju pühenduda, sest puuduvad muud kohustused, mis vabaduses viibivatel emadel on, seetõttu on võimalik ema ja lapse vahel tugev kiindumussuhe luua.

Uurimuses osalenud lastekaitsetöötaja sõnul on levinud müüt, et ema võib last endale kasvatada soovida ainult seetõttu, et paremaid tingimusi saada. Vangistusseaduse (RT I 2000, 58, 376) § 54 lg 1 kohaselt sisustatakse vanglas eraldi ruumid lapsega naiskinnipeetavale ning korraldatakse lapse eest hoolitsemine. Harju maa-kohtu esimees Helve Särgava on öelnud, et on olnud kahtlusi, et last kasutatakse mõne loo puhul mõjutusvahendina, saamaks kergemat karistust (Leppik, 2010).

4.2. Lastekaitsetöötaja lähtekohad lapse ema juurde vanglasse lubamise otsustamise langetamisel

Intervjuudes selgus, et lastekaitsetöötajad lähtuvad lapse ema juurde vanglasse lubamisel juhtumipõhiselt, sest iga juhtum on erinev. Olulisena tooksid lastekaitsetöötajad välja just selle, et võetakse arvesse kõiki aspekte, mis võivad lapse heaolu mingil põhjusel mõjutada. Eesti vangistusseadus (RT I 2000, 58, 376) § 54 lg võimaldab emal ja kuni kolmeaastasel (kaasa arvatud) lapsel koos elada, siis lastekaitsetöötajad võtavad otsuse langetamisel kindlasti aluseks

lapse vanuse ja ema vanglakaristuse pikkuse, et ära hoida lapse eraldamist vanemast. Ühe uurimuses osaleja meelest võib seda eraldamisprotsessi teha, kuid sel juhul tuleks harjutada last juba varakult mõne teise lähedase inimesega veel, kellega kujuneb tal tugevam suhe, sest kiindumussuhe võib olla mitme täiskasvanuga, kellega on laps pidevalt koos (Keltikangas-Järvinen, 2013). Perekonnaseaduse (RT I, 21.12.2016, 13) § 135 lg 1 kohaselt võib kohus lapse vanematest eraldada ainult juhul, kui lapse huvide kahjustamist ei ole võimalik ära hoida vanemate ja lapse suhtes kasutusele võetud muude toetavate abinõudega. Eesti vanglasüsteem lubab küll emal vanglas last kasvatada, kuid ainult neljanda eluaastani ning sellele järgneks sel juhul eraldamine, kui vanema vanglakaristus kehtaks edasi pärast lapse neljandat sünnipäeva. Eesti vangistusseaduse (RT I 2000, 58, 376) §54 lg 2 kohaselt tagab vangla emale säilimise lapsega, kui see ei häiri lapse normaalset kasvatamist ega avalda talle kahjulikku mõju.

Lastekaitsetöötajad peavad lähtuma lapse heaolust, mistõttu tuleb arvesse võtta ka lapse võimalust areneda. Kuna vangla tundub asutus, mis on ühiskonnast isoleeritud, siis ongi keerulisem lastekaitsetöötajal otsuseid langetada. Lapse esimestel aastatel on oluline ema hoolitsus ja armastus, et laps saavutaks turva- ja usaldustunde, kuid selle lõhkumine muudab lapse hilisemas elus ebakindlaks (Bowlby, 1969). Vangla pakub võimalust lapsel lasteaias käia, mistõttu on eakaaslastega pidev kokkupuude tagatud ning vangla siseselt puutub laps sealsete töötajatega igapäevaselt kokku. Lisaks on lastele võimaldatud käärid ja liim, millega saavad käelist tegevust arendada.

4.3. Lapse heaolu toetamine vanglas

Vangla pakub erinevaid võimalusi, et lapse heaolu oleks esiplaanil. Kui tegelikult tuntakse muret, et laps on ühiskonnast isoleeritud, sest vanglas puuduvad võimalused areneda, siis tegelikult teeb vangla omalt poolt väga palju, et lapsele oleks vastav kasvukeskkond tagatud.

Vanglaametnikud näevad palju vaeva, et lastel oleks hea olla ning kõik vajalik olemas. Vanglas on lapsele kasvamiseks tingimused tegelikult väga head, paremad kui paljudel lastel kodus. Vanglaametnikud pidasid tõesti sealsete laste elu heaks ning ei näinud, et vanglasüsteem vajaks muudatusi seoses emade juures kasvavate lastega. Lastekaitsetöötajad olid väga selle poolt, et vangla üldse võimaldab lapsel ema juures vanglas kasvada ning tingimuste osas nad arvasid samuti, et seal ei ole midagi, mis peaks lapsele halvasti mõjuma.

Lastekaitsetöötajad muretsesid lapse sotsiaalse arengu pärast, sest lapsi kasvab vanglas emade juures vähe. Lapsi vanglas väga palju ei viibi, mistõttu ei ole lastel võimalust eakaaslastega suhelda, kuid eakaaslastega suhtlemine võimaldab lapsel võrrelda ja vastandada oma olemas olevaid tegemisi, kui eakaaslastega suhtlemine puudub, siis on suur roll emal, kes valmistab last eluks ette, kuid samas peab ta olema teadlik, kuidas lapsele läheneda, et ei oleks raskusi areneda (Saarits, 2005). Vangla võimaldab lapsel lasteaias käia ning seega on tal olemas kokkupuude eakaaslastega. Vanemal on võimalus lasteaiaga suhelda ning saada juhiseid ja soovitusi lapse arendamiseks. Lastele on vanglas võimaldatud käärid ja liim käelise tegevuse arendamiseks.

Vangla pakub omalt poolt palju lapse heaolu toetamisele, kuid lapsele eeskujuks on tegelikult ema. Laps õpib täiskasvanut jäljendades, seega on lapse sotsiaalse arengu jaoks vaja mängimist koos täiskasvanuga, kes samal ajal suunab ja juhendab, seega peab lapsega tegelev täiskasvanu oma käitumist pidevalt kontrollima (Mänd, 2003). Vanglas puuduvad programmid või teenused emadele, mis toetaksid vanemlust. Kriminaalpoliitika kodulehel on välja toodud programm "Võida", mis on mõeldud süüdimõistatud naistele vanglas ja kriminaalhoolduses, programmis õpitakse teadvustama ja kasutama oma ressursse, suurendama sidususe kogemust ja arendama inimsuhteid tulemaks toime erinevate riskiolukordadega. Selline programm oleks väga hea ka vanglas viibivatele emadele, kes saaks mõningaid näpunäiteid lapse kasvatamiseks ning edaspidises elus hakkama saamiseks.

KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED

Käesoleva uurimuse eemärgiks oli **mõista kinnipidamisasutuses ema juures viibivate laste heaolu tõlgendusi lähtudes spetsialistide arvamustest ja Tartu Vanglas läbiviidud vaatlusest** ning seetõttu kasutasin kvalitatiivset lähenemist.

Lähtuvalt uurimustöö eesmärgist püstitasin järgnevad uurimusküsimused:

1. Kuidas tõlgendavad lastekaitsetöötajad lapse heaolu, kes viibib ema juures kinnipidamisasutuses?
2. Millele lastekaitsetöötaja keskendub otsustades lapse lubamist vanema juurde kinnipidamisasutusse elama?
3. Kuidas vanglas toetatakse vanemaga koos viibiva lapse heaolu?

Lastekaitsetöötajad peavad väga oluliseks, et lapsel on võimalus vanglas emaga koos olles luua kiindumussuhe, mis toetab lapse edasist arengut. Lapse eest hoolitseb ema, kes on lapsele peamine eeskuju vanglas kasvades ning seetõttu tuleks lastekaitsetöötajate meelest vanglal toetada ka ema vanemlikke oskuseid programmide või teenuste abiga. Vanglas on emal tugi ja spetsialistid, kes vanemat toetavad, kuid kui ema vanglast vabaneb, peab ta lapsele samuti suutma säilitada lapse heaolu.

Lastekaitsetöötaja keskendub otsust tehes lapse vajadustele, mistõttu arvestatakse erinevaid aspekte ja otsus tuleb langetada juhtumipõhiselt.

Vangla toetab lapse heaolu omalt poolt heade elutingimustega ning üritab toetada igal võimalusel lapse arengut. Peamise probleemina võib näida, et laps on justkui isoleeritud ühiskonnast, kuid tegelikult võimaldatakse lapsele lasteaias käimist, kus laps saab suhelda eakaaslastega. Emal tuleb lapse eest hoolitseda ning seetõttu oleks vajalik toetada vanglas vanemlikke oskuseid mõne programmi või teenusega.

Kokkuvõttes leian, et vangla poolt on toetatud vanglas ema juures kasvava lapse heaolu, kuid et säilitada ka lapse heaolu pärast ema vabanemist vanglast, siis tuleks vanglal toetada vanemlikke oskuseid mõne programmi või teenusega.

KASUTATUD MATERJALID

- Aimre, I. (2013). Sotsioloogia. Neljas trükk. Sisekaitseakadeemia: Tallinn.
- Aru, A (2016). Kas elu koos emaga vanglas võib olla lapse parimates huvides? *Sotsiaaltöö*, 4, 38-40.
- Ben-Arieh, A., Casas, F., Frones, I., Korbin, J.E. (2013). *Handbook of Child Well-Being: Theories, Methods and Policies in Global Perspective*.
- Bowlby, J. (1969). Attachment and Loss. Tavistock Institute of Human Relations 1969, 1982.
- Ezzy, D (2002). Coding data and interpreting text: methods of analysis. *Qualitative analysis: practice and innovation*. Routledge.
- Hess, B.B., Markson, E. W., Stein, P. J. (2000). Sotsioloogia. Tallinn, Külim.
- Karro, K. (2010). *Valmiva Tallinna vangla ja Harku vangla emade-laste osakonna võrdlus ning seda reguleeriv õiguslik kord*. Bakalaureusetöö. Justiitskolledž.
- Keltikangas-Järvinen, L. (2013). *Väikelapse sotsiaalsus*. Kirjastus Koolbri: Tallinn.
- Klaus, M. H., Kennel, J.H. (1976). *Maternal-infant bonding*. St. Louis. Mosby.
- *Kontrollkäik Harku Vanglasse*. (2010).
http://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/kontrollkaigu_kokkuvote_harku_vangla.pdf 07.05.2018
- *Kriminaalpoliitika kodulehekülg*. (i.a). Programm „VÕIDA“.
<http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/programm-voida> 08.05.2018
- Kutsar, D. (2008). Eesti elukvaliteet ja eluga rahulolu rahvusvahelises võrdluses. *Eesti inimarengu aruanne*. Kirjastaja: Eesti Ekspressi Kirjastuse AS
https://kogu.ee/public/EIA08_est.pdf 09.05.2018
- Kuusik, Ü. (2017). Laste arengu toetamisest sõimerühmas. *Väikelapse kõne, keele ja tunnetuse tegevuse areng*. Kirjastus Ilo: Tallinn
- Laherand, M-L. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: Infotrükk.
- Lapse õiguste konventsioon. RT II 1996, 16 56. <https://www.riigiteataja.ee/akt/24016> 17.03.2018
- Lastekaitse seadus. RT I, 21.12.2016, 24 02.04.2018
<https://www.riigiteataja.ee/akt/121122016024>
- *Lastekaitse korralduse uuendamise analüüs*. Lõpparuanne. (2013). Sotsiaalministeerium.
https://www.sm.ee/sites/default/files/contenteditors/Lapsed_ja_pered/lastekaitse_alusanal_uus_pwc_2013_27.11_2.pdf 05.05.2018

- Leppik, K. (2010). Ema võib last kasutada ära paremate vanglatingimuste saavutamiseks. *Postimees*. <https://www.postimees.ee/245102/ema-voib-last-kasutada-ara-paremate-vanglatingimuste-saavutamiseks> 07.05.2018
- Liivamägi, J. (2006). *Laste- ja noortepsühhiaatria*. Tallinn: Medicina
- Maccoby, E.E. (1992). The role of parents in the socialization of children: An historical overview. *Developmental Psychology*.
- Mänd, M. (2003). *Lasteaiaõpetaja käsiraamat*. Tallinn: Riiklik eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus.
- Perekonaseadus. RT I, 21.12.2016, 13. <https://www.riigiteataja.ee/akt/12112201601318.04.2018>
- Rass, S., Valvas, T., Visnapuu-Bernadt, P. (2012). *Vanemlike oskuste diagnostika hindamisvahendite esmane analüüs*. Tallinn.
- Reinomägi, A., Sinisaar, H. (2014). On aeg vaadata laste heaolu laiemalt. *Sotsiaaltöö* 3, 42-46.
- Rygaan, N. (2016) *Kiindumushäirega laps. Praktilise teraapia käsiraamat*. MTÜ Igale lapsele Pere.
- Saarits, Ü. (2005). Sotsiaalne areng ja kasvatus. K. Henno. (toim), *Laps ja lasteaed: lasteaiaõpetaja käsiraamat*. Tallinn: Atlex.
- Seero, H-M. (2017). Nopperid väikelapse kõne ja keele arengumailt.. A. Kons. (toim), *Väikelapse kõne, keele ja tunnetustegevuse areng*. Kirjastus Ilo: Tallinn.
- Tartu Vangla kodukord. (2017) http://www.vangla.ee/sites/www.vangla.ee/files/elfinder/dokumendid/tartu_vangla_kodukord_1.pdf 12.03.18
- Kikas, E. (2008). *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas*. Tartu Ülikooli kirjastus.
- Vangistusseadus. RT I 2000, 58, 376. <https://www.riigiteataja.ee/akt/12772547> 27.03.18
- Vanglateenistuse kodulehekülg. (i.a). <http://www.vangla.ee/et/suhtlemine-vangiga/ema-ja-laps> 17.03.2018
- Veisson, M., Veispak, A. Lapse arengu- ning õppimisteooriad. K. Henno. (toim), *Laps ja lasteaed: lasteaiaõpetaja käsiraamat*. Tallinn: Atlex.
- Viira, A. (2017) Kohaliku tasandi lastekaitsetöö tulemuslikkuse suurendamine ja jätkusuutlik arendamine. Sotsiaalministeerium. https://www.sm.ee/sites/default/files/contenteditors/Ministeerium_kontaktid/Uuringu_ja_analuusid/Sotsiaalvaldkond/kohaliku_tasandi_lastekaitsetoo_tulemuslikkuse_suurendamine_ja_jatkusuutlik_arendamine.pdf 04.05.2018

LISA 1

Intervjuukava lastekaitsetöötajale

1. Kui kaua olete lastekaitsetöötajana töötanud?
2. Mis on Teie meelest lapse heaolu?
3. Millele keskendute, kui peate last puudutavaid otsuseid tegema?
4. Millised on Teie kokkupuuted vanematega, kes on toime pannud kuriteo?
5. On Teil jagada mõni juhtum oma praktikast, kus olete pidanud otsustama selle üle, kus lapsel on parem, kas koos emaga vanglas, sugulaste juures või asenduskodus? Miks Te sellise otsuse tegite? Aga kui Te peaksite sellise juhtumi saama, kus tuleb valida vanglas viibiva ema, sugulaste või asendukodu vahel, siis millise otsuse teeksite ning miks?
6. Mida teate vanglas pakutavatest tingimustest naisele ja lapsele?
7. Kuidas peaks vanglas lastega naisi toetama või aitama?
8. Kuidas hindate nende laste toimetulekut edaspidises elus, kes on viibinud esimesed eluaastad ema juures vanglas?
9. Kuidas mõjutab vangla keskkond Teie meelest lapse tervist?
10. Millised oleksid Teie soovitusel/ettepanekud seoses vanglas ema juures kasvavate laste teemal?

LISA 2

Intervjuukavakava Tartu Vangla ametnikule

1. Kui kaua olete vangla sotsiaaltöötajana/ametnikuna töötanud?
2. Milline on Teie kogemus emaga vanglas viibivate lastega?
3. Missugune näeb välja protsess, et laps saaks ema juurde vanglasse elama?
4. Millised on põhjused, miks lapsel on võimalus ema juures vanglas elada?
5. Kuidas saavad Teie meelest emad lastega hakkama?
6. Millised on vangla poolt pakutavad tingimused lastele ja nende emadele?
7. Kuidas toetab Tartu Vangla lastega naisi?
8. Kuidas mõjub Teie meelest vangla keskkond lapse kasvamisele?
9. Milliseid ettepanekuid on Teil vangla süsteemile seoses vanglas ema juures kasvavate laste teemal?

LISA 3

Tartu Vanglas läbi viidud vaatlus

4. aprill 2018 kell 13-14.15

Eesmärk: näha Tartu vangla poolt pakutavaid tingimusi vanglas ema juures kasvavatele lastele

Viisin läbi vaatluse Tartu Vangla emade-lastel osakonnas. Emade-lastel osakonda sisenedes oli pikk koridor, kus oli palju uksi. Keset koridori oli kaks voodit, kuhu sisse olid tõstetud kaks kiiku. Koridori lõpus paistis kohe kuivatuskapp ning näha oli kööginurka.

Me sisenesime ühe ema ja lapse tuppa, kus nad parasjagu ka viibisid. Kui tuppa sisenesime, siis laps jooksis ema sülele ning ema võttis kõvasti temast kinni ning istusid ja vaatasid meid, laps vahepeal kihistas naerda.

Toas oli olemas kööginurk ja oma pesemisruum tualetiga. Toas oli 2 suurt akent ja vajalikud mööbliesemed- kaks voodit, suur kapp, laud tool, köögimööbel. Koheselt hakkas silma telekas, mis mängis ja telefon ja veel palju mänguasju. Eriti palju oli pehmeid mänguloomi, mida oli igalpool- põrandal, kapi otsas ja voodis.

Edasi pöördusime õuealale, sinna minek oli pikk ja tuli läbida palju uksi. Emade-lastel osakonna õueala on väga suur, mis on ümbritsetud aiaga. See ala oli pikk ja lai riba, mille lõpus oli väike mänguväljak. Mänguväljaku juures oli olemas ka nupp, et märku anda vangla personaline, kui soovitakse tagasi siseruumidesse minna.

Minu eesmärk sai täidetud, nägin emade-lastel osakonda ning sealseid tingimusi. Ma ei arvanud, et näen ema ja lapse tuba, kuid vangla personal võimaldas ka tuba näha, mis oli täiesti tavaline, kuid samas kodune.

Kõige enam meeldis ema ja lapse nägemine, kes olid koos nii rõõmsad ja oli näha, et nendevaheline suhe oli väga tugev.

LISA 4

Allikas: Tartu Vangla kodukord (2017)

Tartu vangla emade-lastest osakonna päevakava:

06.00 Äratus

06.00 – 06.15 Hommikuvõimlemine, tualett ja voodite korrastamine

06.30 – 08.00 Hommikusöök, lapsega tegelemine

08.00 Hommikune loendus, peale mida uksed avatakse

08.00 – 12.30 Vaba aeg, lapsega tegelemine

08.30 – 11.30 Jalutuskäik

08.30 – 20.00 Helistamised, kui emade-lastest osakond on avatud

09.30 – 10.00 Esmaspäeviti on emade-lastest osakonna uksed lukustatud, pikaajalisele kokkusaamisele tulevate isikute tubadesse paigutamine

10.00 – 12.30 Teisipäeviti on emade-lastest osakonna uksed lukustatud, pikaajaliste kokkusaamiste

tubade koristamine

12.30 – 14.30 Lõunasöök

14.00 – 16.00 Kolmapäeviti, reedeti ja pühapäeviti on emade-lastest osakonna uksed lukustatud,

pikaajaliste kokkusaamiste tubade koristamine

14.30 – 16.30 Jalutuskäik

14.30 – 17.00 Vaba aeg, lapsega tegelemine

17.00 – 18.00 Õhtusöök

18.00 – 19.45 Jalutuskäik

18.00 – 20.00 Vaba aeg, lapsega tegelemine

20.00 Õhtune loendus

22.00 – 06.00 Öörahu

LISA 5

Allikas: Tartu Vangla kodukord (2017)

Lapse vanglasse lubamise taotlus

____.____.20____.a

(Kinnipeetava ees- ja perekonnanimi)

(Sünniaeg)

(Karistuse algus ja lõpp ning tingimisi enne tähtaega vabanemise võimaluse kuupäev)

Palun võimaldada kasvatada oma last Tartu Vangla emade-laste osakonnas.

Lapse andmed:

Sünniaeg (eeldatav): _____

Ees- ja perekonnanimi: _____

Sündiv või sündinud laps on minu _____ laps.

(mitmes)

Minu teiste laste andmed (ees- ja perekonnanimi, sünniaeg, aadress)

Suhteid teiste lastega hindan järgmiselt (sh suhe lapsega, kui last taotletakse vanglasse väljastpoolt):

Kinnipeetava andmed:

Kriminaalkorras olen karistatud _____ korda.

Mind on karistatud väärtegade eest _____ korral.

Esmakordselt sattusin politsei huviorbiiti _____ vanuselt järgmistel põhjustel:

68

Omandatud haridus (sh koolid(de) nimekirj):

Enne kriminaalkorras karistamist töötasin (kus, kellena ja töötatud aeg)

Lähedaste andmed (sugulusaste, sünniaeg, aadress, telefoninumber):

Lähedaste andmed, kes võiksid vajadusel lapse eest hoolitseda (samuti andmed isikute kohta, kes hetkel

lapse hoolitsevad kui taotletakse last vanglasse väljastpoolt):

Pärast vabanemist sooviksin elada oma elu...

Olen teadlik, et taotluse rahuldamisel sõlmib Tartu vangla minuga lapse vanglas viibimise ja kasvatamise tingimuste osas kokkuleppe, milles sätestatud kohustun järgima.

Resolutioon:

Märge tutvustamise/tutvumise kohta:

vangla direktor on vaide tagastanud, osaliselt rahuldanud, rahuldamata või tähtaegselt lahendamata jätnud.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Anne-Mary Aas (06.06.1994),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Laps vanglas ema juures: spetsialistide tõlgendused lapse heaolust“, mille juhendaja on Merle Linno,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas

digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 28.05.2018